

Kirja-arvio

Erkki Vettenniemi

Dopingkohu lahden takaa katsottuna

Sara Hamqvist: *Dagspress, sport och doping. Mediaskandaler i ett samtida Sverige.* Lund Studies in Media and Communication. Lund University. 2010. 250 s.

► Suomalainen hiihto on komennettu ”nurkkaan häpeämään”, hiihtäjien uroteot voidaan ”kyseenalaistaa” koko uran pituudelta, ja kilpahiihdolta on ylipäättään kadonnut ”uskottavuus”, koska ainakin Suomessa yhä suositaan ”itäsaksalaisia menetelmiä”.

Moiset mielipiteet ovat tuttuja kymmenen vuoden takaa Lahden MM-hiihtoja saatelleesta mediamyrskystä. Nämä nimenomaiset väitteet tulevat kuitenkin ruotsalaisista tiedotusvälineistä. Lahden veridoping oli mittava mediatapahtuma myös Ruotsissa, kuten Sara Hamqvistin väitöskirjasta *Dagspress, sport och doping* käy ilmi. Tekijä lähestyy dopingia maan neljän suurimman lehden kirjoittelun kautta vuosina 1996–2004. Juuri tuona periodina Ruotsia näköjään ravisutti vain yksi Lahta isompi dopingselkkaus, venäläissyntyisen aitajuoksijakelkkailija Ludmila Engquistin positiivinen virtsanäyte syksyllä 2001.

Tutkimuksen teoreettinen apparaatti on kevyehkö, mikä ei sinänsä ole raskauttava puute. Lähinnä Zygmunt Baumanin ajatteluun viitaten tekijä katsastaa, miten ”myöhäismoderni ambivalenssi” heijastuu dopingteksteissä. Joissakin lehtijutuissa on todella sovellettu yhteiskunnan medikalisoitumisen teemoja urheilullisiin puitteisiin, toisin sanoen ihmetelty, miksi erityisesti urheilijoilta edellytetään eräänlaista farmakologista neitsyyttä. Useimmiten kannanotot kuitenkin myötäilevät vallitsevaa kontrollikäytäntöä, ja monissa kommentoissa vaaditaan valvonnan ja sanktioiden kiristämistä. Tällaiset linjaukset – jotka siis edustavat julkisen dopingpuheen valtavirtaa – eivät kovin hyvin istu ”ambivalenssin” aikaan.

Avainkäsitteet tekijä määrittelee yhtä poikkeusta lukuun ottamatta asiallisesti. Tämä poikkeus on, merkillistä kyllä, doping. Jour-

nalistissa teksteissä tunnetusti luullaan, että ”doping on kielletty”, ja leikitellään ajatuksella, ”voidaanko doping sallia”. Tutkimuksellisessa kontekstissa ei näin löysälle kielenkäytölle tulisi olla sijaa. Dopingiahan ei voida kieltää, koska doping-nimistä ihmerohtoa ei ole saatavilla. Urheilijat turvautuvat lukemattomiin suorituskykyä (oletettavasti) kohentaviin aineisiin ja menetelmiin, joista osa on tiettyjen tahojen toimesta kielletty, ja nämä kielletyt konstit siten niputetaan kattokäsitteen ”doping” alle. Toisinaan kieltopäätöksiä myös puretaan, jolloin aineita vapautuu tuosta paheellisesta stig-masta.

Dopingin kieltäminen on näin ollen yhtä mahdotonta kuin sen salliminen. Molemmissa tapauksissa käytetään sattumanvaraisten kriiteerien nojalla valtaa tietyn ammatin harjoittajiin nähden. Tämä perustavaa laatua oleva kuvio ei välity Sara Hamqvistin tekstistä sen enempää kuin hänen tutkimistaan teksteistä – ja yhtä heikosti se on ymmärretty suomalaisessa julkisuudessa. Toisaalta dopingiksi nimettyjen aineiden mahdolliset terveyshaitat eivät nekään korostu ruotsalaisissa keskusteluissa, mikä on tutkimuksen yllättävimpiä havaintoja. Joskus on sentään uskoteltu, että kieltopäätökset selittyisivät akuuteilla terveysuhilla, ikään kuin kaikki sallitut lääkkeet ja lisäaineet olisivat lähtökohtaisesti turvallisia tuotteita urheilijoiden käsissä.

Mitkä aiheet lopulta painottuvat ruotsalaisessa dopingkirjoittelussa? Hamqvist luokittelee, erittelee ja analysoi aineistoaan ilman että löytää siihen minkäänlaista kokoavaa näkökulmaa. Ehkä hänen oli vaikea saada otetta journalistiseen dopingpuheeseen, joka on aina ollut herkästi syttyvää, helposti moralisoivaa ja vailla älyllistä viitseliäisyyttä. Lehtitekstien kir-

joutajan sukupuoli ei muuten näytä selittävän yhtään mitään. Hamqvist noteeraa naisten aliedustuksen mediassa, mikä juontuu naisten vähäisestä näkyvyydestä urheilujournalismissa ylipäänsä, mutta sitä hän ei kerro, mitä laadullisesti uutta naiset voisivat tuoda lääkintäkeskusteluihin.

Lahden taannoinen hiihtodoping tulkittiin Ruotsissakin sukupuolen kaltaisista muuttujista riippumatta ”häpeän” käsitteen kautta. Asianomaisten hiihtäjien, Suomen Hiihtoliiton ja kaiketi itse kunkin suomalaisen odotettiin häpeävän muutamaa koostumukseltaan epäilyttävää virtsanäytettä. Tässä yhteydessä on kiehtovaa silmäillä Hamqvistin lainaamia suomalaiskommentaareja: ruotsalaiset lehdet pyysivät tuolloin kolumneja paitsi suomalaisilta urheilutoimittajilta myös tšekäläisiltä kulttuurivaikuttajilta (kuten Jörn Donnerilta ja Kjell Westöltä). Mietteet kansallisen häpeän tarpeellisuudesta menivät tällöin jyrkästi ristiin, mutta siihen seikkaan ei tutkimuksessa kiinnitetä huomiota.

Koska häpeä on niin keskeinen termi median lietsomissa dopingkiivailuissa, tekijän olisi toivonut tutustuneen kulttuurintutkija Tarja Laineen innovatiiviseen artikkeliin, joka ilmestyi alun perin englanniksi 2006.¹ Yhtä valitettavaa on se, että tekijä ei tunnusta kaikkein relevanteinta aikaisempaa tutkimusta: muun muassa antologiassa *Doping in Elite Sport* (2000)² tehdään vertailevaa analyysia Venäjän, Kanadan ja Kiinan dopingkohtauista. Hamqvistin väitöskirja jääkin otteeltaan yhden maan keskustelujen kuvailuksi. Loppulauseen maininta, jonka mukaan tällaisiin mediaskandaaleihin paneutumalla voitaisiin saada ”syventävää näkemystä” ajattamme, ei oikein tule edeltävissä luvuissa lunastetuksi.

Jatkotutkimuksille on joka tapauksessa rai-vattu tilaa ja työstetty aineistoa. Sara Hamqvist haastaa miettimään vaikkapa sitä, miten julkisuudessa konstruoidaan ”kansallisia urheilukulttuureita”. Esimerkiksi suomalaisessa urheilussa vaikuttaa perin synkkä ”dopingkulttuuri”, jos siis ruotsalaisia lehtiä

on uskominen – dopingkulttuuri, jonka kehkeytyminen johdettiin talven 2001 villeimmissä arvioissa Paavo Nurmeen asti. Kun sitten ruotsalaisen urheilun supertähti Ludmila Enquist antoi samana vuonna negatiivisen dopingnäytteen, sikäläinen media selitti rikkeen Enquistin venäläisellä syntyperällä. Tähän puhtaanapito-operaatioon osallistui myös ruotsalaisia eturivin urheilijoita, joiden mielestä idästä saapunut atleetti oli tahrannut Ruotsin muutoin niin hyveellisen urheilukulttuurin.

Kuinka kauas historiaan ulottuu käsitys Suomen tai Venäjän/Neuvostoliiton erikoisuhteesta dopingiksi kutsuttuun ilmiöön? Oikullisten mediadiskurssien pitkittäiskartoitus voisi tuoda ryhtiä tiedotusvälineiden tuottamaan dopinghälyyn, joka ei osoita ainakaan Suomessa laantumisen merkkejä edes kymmenen vuotta Lahden jälkeen.

Viitteet

- 1 Laine, Tarja (2010). Hävetkäämme! Hiihtodoping, häpeä ja kansallinen identiteetti. Teoksessa Erkki Vettenniemi (toim.), *Hiihto ja häpeä*. Lahti 2001 mediaskandaalina. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- 2 Wilson, Wayne & Dorse, Edward (2000). *Doping in Elite Sport. The Politics of Drugs in the Olympic Movement*. Human Kinetics Publishers.